

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
ZWIĄZEK KRAKOWIAN W IZRAELU
ASSOCIATION OF CRACOWIANS IN ISRAEL

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
כתובת: ת.ד. 17209 תל אביב 69051
דואר אלקטרוני: lili@lyhaber.com
טלפון: 09-9579540 פקס: 054-4436366

גליון 46, יוני 2010 תמוז תש"ע

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

“קרקוב הכבושה 1939-1945”

בטקס רב רושם בנוכחות קהל של למעלה מאלף איש, נפתחה ב-10 ביוני 2010 התערוכה “קרקוב בזמן הכיבוש 1939-1945” במוזיאון השוכן ברחוב ליפובה 4, בבנין שבו שכנו משרדי המינהלה של בית החרושת אמיליה שבניהולו של אוסקר שינדלר. בין המשתתפים המכובדים הרבים בלטה קבוצה קטנה של ניצולים מ”רשימת שינדלר”, אשר הוזמנו במיוחד על ידי עירית קרקוב ועל חשבונה להשתתף באירועי פתיחת התערוכה.

ראש העיר, פרופ' יאצק מייחרובסקי (Prof. Jacek Majchrowski), ציין את העבודה הרבה שהושקעה על ידי צוות ההקמה על יצירת תערוכה יחודית וחדשנית בתפיסתה, שנועדה לשקף את אשר עבר על תושבי העיר במהלך שנות הכיבוש והממשל הגרמני בעיר. מר אבנר שלו, יו”ר יד ושם, ציין במיוחד את יחודה של התערוכה; לדבריו הצליחו אוצריה להציג תמונה מרתקת של “שלושה” קרקובים – קרקוב הפולנית, קרקוב הארית וכמובן זו היהודית. ראש מחלקת המוזיאונים בעיר, מיכאל נייזאביטקובסקי (Michael Niezabitkowski) הודה לעשרות האנשים שעמלו וטרחו על יצירת התערוכה, וסיפר על עבודת נמלים הממושכת באיסוף חומרים ומסמכים אוטנטיים מהתקופה, בשיתוף פעולה עם מוזיאונים ברחבי פולין והעולם ותרומתם של אנשים פרטיים.

טקס הפתיחה נערך ברחבה שבכניסה למוזיאון ובסיומו פתח ראש העיר פורמלית את שערי התערוכה, אותם שערי ברזל עצמם אשר שימשו את מפעל אמיליה של אוסקר שינדלר.

על אף שטחו הקטן יחסית של המוזיאון, היטיבו המארגנים ליצור במקום חוויה יחודית, רב-חושית. המוטו המרכזי של התערוכה הוא הצגת חיי תושביה הפולנים של העיר – קתולים ויהודים – בהתעמתם עם הכובש הגרמני, כפי שקרה בפולין כולה ובחלקים אחרים של אירופה. המבקר מהלך במעין שביל-מסדרון ארוך וצר, המתפתל בין נקודות התצוגה המציגות את התקופות השונות: תחילה חולף המבקר על פני אתרים מרכזיים בעיר בתקופה שלפני הכיבוש – צילומים רבים מעטרים את הקירות, ובהם נראים תושבי העיר בחיי היום יום. רמקולים סמויים משמיעים מוזיקה מהתקופה, שיחות רקע והתאורה המיוחדת מוסיפים ליצירת האווירה.

1 בספטמבר 1939. הנאצים כובשים את פולין. קולות ירי ברקע. מצעד הנצחון של הצבא הגרמני. הצבא הגרמני צועד בעיר. פלקטים מודגמים על קירות הבתים ובחדרי המדרגות. גזירות חדשות מוטלות מידי יום על כלל האוכלוסייה, ועל היהודים בפרט. היהודים מצווים לענוד תגי שרוול. על היהודים נאסרה תנועה בתחבורה ציבורית. המבקר ממשיך ומהלך אל מעמקי התופת של הכיבוש הנאצי וחווה את יסוריהם של התושבים המושלכים לבית הסוהר ונשלחים למחנות הריכוז.

מלבד פעם המוצגים המרתקים הכוללים תעודות, מכתבים, גלויות, צילומים, פלקטים, ומסמכי מקור, נצבות בדרכו של המבקר תחנות “קיוסקים של מידע”, המופעלים באמצעות מסכי מגע, ובהם ניתן לצפות בסרטוני עדויות, באנגלית או בפולנית, לבחירת המבקר, ואלה מציגים, בכל תחנה חומר דוקומנטרי נוסף. במקומות שונים מוצבת מעין “תחנת החתמה”: המבקר יכול לקחת כרטיס - בדומה לכרטיס רכבת או אוטובוס, ואותו להחתיים בתאריך המצויין אבן דרך באותה תקופה. את הכרטיס יכול המבקר לקחת עמו כמזכרת מהתערוכה.

חלק מיוחד בתערוכה יוחד לסיפורם של תושבי קרקוב היהודית. שוב ניתן לראות תמונות מחיי הקהילה שלפני הכיבוש, ובהמשך, תמונות ידועות יותר וידועות פחות של חיילים גרמנים המתעללים ביהודים ברחוב – גוזזים את זקניהם, מכריחים אותם לטאטא את השלג, ומשפילים בכל דרך אפשרית.

המבקר ממשיך ומסייר בגטו שתצוגתו מאופיינת על ידי שחזור חומות הגטו על קשתותיהם האופייניות, כמעין מצבות, אחד מאמצעי התצוגה המרשימים ביותר הוא הריצוף. בכל תחנה הקפידו האוצרים לרצף את השבילים בריצוף אוטנטי. כשאתה מהלך ברחובות ובסמטאות הגטו הריצוף הוא של אבני רחוב המקובל באותה תקופה בקרקוב. באחד החללים המבקר חולף על פני שחזור של תצוגת פנים דירה בגטו, המרוהטת ברהיטים מאותם ימים, צעצועים ואביזרי בית, ומאוכלוסת דמויות עשויות גבס לבן, מעין מלאכים חסרי תואר ותווים מוגדרים. ילדים, נשים וגברים. שטח הגטו שחך קמעה. במרחב נשמעים קולות, לחישות ורמקול מכריז בגרמנית. אין לצאת משטח הגטו, ובתוכו אשפה, חלקי רהיטים, מזוודות.

מחנה פלשוב. חדר קטן בלבד, חלל של כ-20 מטר רבוע, מסמל את המקום הנורא הזה. במקום רצפה – חצץ. גדר תייל מחושנלת מוצבת במרכז החדר ולידה מסילה ועליה עגלת ברזל, מריצה, מלאה חצץ. אותו חצץ שריסקו יושבי המחנה בעבודת פרך. חדי העין יכולים להבחין בתוך החצץ בחפצים אישיים שונים: מגן דוד עם שרשרת, מפתח שאבד... על תקרת החדר צלליות של מצבות עם כתוביות בעברית, שהרי המחנה הוקם על שטחם של שני בתי עלמין יהודיים.

תחנה אחרת מוקדשת לאוסקר שינדלר, ולפועלו. המבקר חולף על פני ודרך משרדו של אוסקר שינדלר, שולחן הכתיבה שלו שניצב שם היום כאז ועל הקיר שמאחורי כסאו – מפת אירופה. באותו חדר עצמו, מבנה עגול מיוחד, ועל קירותיו חרוטים שמותיהם של כ-1,200 היהודים שניצלו על ידי שינדלר.

החדר האחרון בתערוכה מוקדש לאפשרות “הבחירה” של כל אדם. האפשרות לבחור בין טוב ורע: הקהל מוזמן “לדפדף” בספר “הלבן” בין אלפי שמותיהם של פולנים שזכו בתואר “חסיד אומות העולם”, ובספר “השחור” בו חרוטים שמות משפטי פעולה ומלשינים שהסגירו את שכניהם לידי הצורך הגרמני.

תקצר היריעה מלתאר בפרוטרוט את החוויה המיוחדת של הביקור בתערוכה במוזיאון הקטן אך יוצא הדופן הזה, שאוצריו הם מוניקה בנדרק (Monika Bendarek), אדיטה גברון (Edyta Gawron), גזג'ווי יזובסקי (Grzegorz Jezowski), קתז'ינה צימרר (Katarzyna Zimmerer), וברברה זברויה (Barbara Zbroja).

למחרת היום הוזמנו הניצולים מ”רשימת שינדלר” ומלווייהם לסיוור פרטי נוסף במוזיאון, ובסיומו ארח אותם ראש העיר, פרופ' יאצק מייחרובסקי, לארוחת צהרים. ארועי הפתיחה נחתמו בערב של יום בקבלת פנים למוזמנים שקיים סגן ראש העיר והממונה על יזמות ופיתוח העיר, מר יאן אוקונסקי (Jan Okonski).

מחיי הגימנסיה העברית בקרקוב בשנים 1937-1939

מתוך ראיון עם אירנה יוהנס, מראיינת נורית אשכנזי

היה גם חוג לדרמה, וידועה מאד היתה תזמורת בית הספר, שלצלילי נגינתה, צעדנו בצעדות שונות. שתי תזמורות נוספות היו בבית הספר: תזמורת ג'ז ותזמורת קאמרית בת 4 תלמידים, עם הכנר ברוך הכשרונות יוזק שפילמן. באולם הספורט הקטן עמד פסנתר ברנשטיין, תרומת אחת המשפחות העשירות בקרקוב, ואחת לחודש התקיים במקום קונצרט.

פרופ' פלדהורן הידוע היה המורה לספרות שכתב שירה בפולנית. פלדהורן ידע 'להדליק' את הכיתה לנושא שלימד, תוך שהוא משתמש בכשרון המשחק שלו. כשפלדהורן קרא פרוזה או שירה, הכל היה מואר. עד היום בפגישות עם בני כתתי שנותרו, אנחנו נזכרים בו ועוברים את החוויה מחדש. פלדהורן היה משכיל מאוד, בקי במוסיקה וכתב ביקורות קונצרטים ל"נובי דז'יניק", העיתון היהודי בשפה הפולנית. הוא ארגן בבית הספר קונצרטים חודשים של סולנים בכלים שונים. הפסנתר הועמד באולם הספורט הקטן כדי ליצור אווירה אינטימית, אך בשל מימדיו הצרים יכול היה להכיל רק 4-5 כיתות בכל פעם. לפני תחילת הקונצרט סיפר פלדהורן על היצירה והסביר את חלקיה. בין הפסנתרנים הייתה גבי ארגוב, מומחית לשופן (כפולניות היינו מחוברות מאוד לשופן). עד היום אנחנו זוכרות ומדברות על הקונצרטים האלה. הפעם הראשונה שנפגשנו עם מוסיקה קאמרית הייתה בגימנסיה ומאז, כל מי שהקשיב להסברים של פלדהורן, אולי לא הבין כל כך את טיב המוסיקה, אבל הבין את טיב ההסברים מעוררי האהבה למוסיקה. (בתקופת השואה, פלדהורן חי בניירות אריים עם אשתו ובתו בעיירה קטנה ושימש כמורה. הוא פגש שם פולני "שמלצובניק" (=מלשין), שהכיר אותו עוד מתקופת האוניברסיטה היגלונית. הפולני הלשין עליו ותפסו אותו עם אשתו ושניהם נספו. הילדה הספיקה לברוח ולהגיע לארץ).

פעמיים-שלוש בשנה התקיימו בבית הספר נשפי ריקודים סלוניים שנקראו, בתרגום מפולנית, "הפסקת תה", בליווי של תזמורת הג'ז של בית הספר. ההתרגשות לקראת נשף הריקודים הייתה עצומה. מותר היה לבוא רק בתלבושת אחידה של בית הספר, ולכן לא הייתה שום תחרות תלבושות. תלבושת הבנות הייתה חצאית פליסה כחולה כהה ועליונית מבד זהה עם שרוול ארוך וצווארון לבן. סמל בית הספר (מגן ובתחתיתו זוג ענפים נפגשים, מזכיר את החבצלת של תנועת הצופים) היה רקום על שרוול יד שמאל ומעליו המספר הארצי של בית הספר 445. בארבעת הכיתות הראשונות של התיכון היה סמל בית הספר רקום בצבע כסף על רקע כחול כהה, ובשתי הכתות העליונות היה הסמל בצבע זהב על רקע אדום.

נשפי הריקודים גרמו לנו להתרגשות גדולה. היה אסור להתאפר ולגרום גרבי משי. לבשנו בנשף את התלבושת האחידה של בית הספר, בדיוק כפי שהתלבשנו בבוקר ללימודים. האמת, שכעסנו אולם זה לא הפריע לנו לבלות ולפלרטט. הנשף נערך בשעות 17:00-19:00, בנוכחות המחנכים שהיו חייבים לבוא וללוות את הכיתות המוזמנות, ובהזדמנות זו הם גם רקדו.

הלכנו להצגות בתיאטרון Narodowa Słowackiego שברחוב שפיטלנה. פנים התיאטרון הוא העתק של תיאטרון וינאי ותוכנו ע"י אותם הארכיטקטים. המסך צוייר ביד במאה ה-19 ע"י הצייר ציימירסקי. המסך שרד את המלחמה וקיים היום. פעם בחודש חוייבנו ללכת להצגה. מהתרומות שאסף שילם ועד ההורים עבור כרטיסים לתלמידים שידם לא הייתה משגת. לפני ההצגה, קבלנו הסבר על המחזה, השחקנים, התפאורה והליווי המוזיקלי, וכך כל התלמידים היו מעורבים בהצגה שבה עמדו לצפות. הלכנו מהגימנסיה לתיאטרון ברגל, זוגות זוגות ובשקט, כדי לא למשוך תשומת לב כיהודים ובראש כל כיתה צעד המחנך. זו הייתה חוויה נהדרת.

על הגימנסיה העברית בקרקוב שמעתי עוד מאחותי הלה, שהחלה ללמוד בה כמה שנים טובות לפני, משום שאני נכנסתי לגימנסיה רק בתיכון. בשל בעיות בריאות הפסדתי את שנת הלימודים הראשונה, וכשעליתי לכיתה ב' רשמו אותי הורי לבית ספר פולני שהיה ממש צמוד לביתנו. היתרון הגדול של בית הספר Jadwigi z Łobzowa, ששכן ברחוב Kazimierza Wielkiego, הוא שהיה קרוב לביתנו. רוב חברותי היו פולניות מסביבת המגורים שלנו. כשסיימתי את בית הספר העממי הוחלט שאלך לתיכון עברי, וזאת מכיוון שבתיכון הפולני לא ששו לקבל יהודיה. במשך חצי שנה שוחררתי מלימודי עברית ומקצועות יהדות, כי לא ידעתי עברית, ובמקום השיעורים בכיתה קבלתי שיעורים פרטיים בעברית. הספקתי ללמוד בגימנסיה 3 שנים עד קיץ 1939, אולם עברית לא ידעתי.

בית הספר היה זקוק באופן קבוע לתרומות, משום שתלמידים מצטיינים היו פטורים משכר לימוד, ואבי תרם ברצון. שכר הלימוד החודשי היה 65 זלוטי, וזאת מלבד תשלומים עבור טיולים, סרטים, תיאטראות ופעילויות חובה נוספות. השכר החודשי של משפחות רבות, בנות 4 נפשות ויותר, לא הגיע לסכום חודשי כזה של 65 זלוטי, והיו ילדים רבים ומוכשרים מאוד שלא שילמו פרוטה. מבנה בית הספר היה מודרני מאוד לתקופתו. הכיתות גדולות ומוארות, אמנם החצר היתה קטנה אך הגג הגדול והרחב, היווה פיצוי. בהפסקות עלינו על הגג הענק, שחקנו ורקדנו ריקודי עם. אחד התלמידים הביא הקלטות של שירים עבריים אותם נגנו בפספון המופעל ידנית. הייתי טובה בריקודים ובשירים עבריים, למרות שלא הבנתי אותם. בזה התבטאה אז הציונות שלי.

בבית הספר היתה מעבדה מרשימה לפיזיקה ששכנה באולם ענק, והייתה מאובזרת כהלכה. בקומה העליונה, הייתה מעבדה לטבע עם מוצגים יפים, ושם ביצענו ניסויים בחקלאות. לפני שנכנסנו למעבדה, נטלנו ידיים וזאת הייתה ההוראה: "לפני שאתם עולים לאולם הטבע, תכנסו לשירותים ותרחצו ידיים, כי לאולם הטבע נכנסים עם ידיים נקיות". לא היה צריך לומר יותר מפעם אחת. ידענו כיצד להיכנס, כיצד לשבת וכיצד לתת כבוד לנושא, לאולם, למה שנמצא לפנינו, וכמובן למורה שמלמד אותנו. הבאנו למעבדה סוגים שונים של גרגרים כמו שעועית, אפונה וזרעים אחרים וגדלנו אותם. לאחת הבנות הייתה מצלמה די משוכללת, והיא צילמה את שלבי ההתפתחות של הצמחים משלב הזרעים, וזה שימח וסיקרן אותנו, וכך למדנו להסתכל על הטבע. באביב הסתכלנו ועקבנו אחר העלים הנפתחים.

התזמורת מתאמנת על גג בית הספר

בבית הספר היו שני אולמות ספורט, גדול וקטן, מצוידים במיטב אביזרי ההתעמלות שהיו בנמצא. אולם הספורט הגדול שימש גם להופעות גדולות. בבית הספר

הגימנסיה העברית (המשך)

קבוצה ממורי הגימנסיה.
התוכלו לזהותם ולשלוח לנו פרטים עליהם?

בבית הספר לא טיפחו את היידיש. הכל היה מכוון לעברית ולפולנית. האווירה הייתה ציונית, למרות שאסור היה בתוך בית הספר לדבר על ציונות ולעשות נפשות לציונות. באופן פורמלי אסור היה להשתייך לארגונים של הנוער היהודי הציוני אך תלמידים רבים השתייכו, בסתר, מחוץ לתחומי בית הספר, לתנועות הנוער. התנועה היחידה שהייתה מותרת בתוך בית הספר הייתה הצופים היהודים. הצופים היו מאורגנים ע"י בית הספר ובמסגרת בית הספר והפעולות התקיימו רק בבית הספר ואחר הצהריים. למדו שם שירים עבריים וספרו על הקיבוצים בארץ ועל התיישבות חומה ומגדל. הגיעו צילומים מהארץ על חומה ומגדל והראו אותם לחניכים.

יו"ר ועד ההורים של בית הספר הייתה גבי טיגנר ממשפחה אמידה מאוד בקרקוב. היא נסעה לפלשתינה בשנת 1938, כנראה לרכוש נדל"ן. כשחזרה, היא באה לבקר אותנו במחנה הקיץ בזבויה – Zawoja הנמצאת למרגלות הרי הטאטרה ובקרבת הגבול עם סלובקיה. וועד הורי הגימנסיה רכש מגרש גדול בזבויה ובנה עליו בניין שהיה בבעלות הגימנסיה העברית בקרקוב. בחופש הגדול נסענו לשם תמורת תשלום נכבד, אולם ילדים מבתי נזקקים, קבלו זאת חינם. כל מחזור היה בן שבועיים, אולם אפשר היה גם להיות חודש עד חודשיים, תלוי בתשלום. היו שם מגרשי ספורט ובריכת שחייה שנוצרה מסכירת נהר סקביצה Skawica משני צדדיו. היו שם מדריכי שחייה, מדריכי כדורעף, מדריכי כדורגל ומדריכי התעמלות. בכל בוקר ביצענו התעמלות בוקר, והחצוצרן מתזמורת הגימנסיה – השיק (צבלי) נתן, העיר אותנו בשעה 6:00 לקול צלילי החצוצרה. תלמידים שניגנו בבית, הביאו אתם למחנה את כלי הנגינה, והייתה פעילות יוצאת מן הכלל. לכל קבוצה בת 20 תלמידים, הייתה מדריכה או מדרך שהעבירו חוג לדרמה. הופענו שם בלוי מוסיקלי של התלמידים המנגנים. המבוגרים במחנה שחקו ברידג', והיו חוגים לספרות וכתביבת שירה בפולנית ובעברית. כמעט בכל יום היו נשפי ריקודים, בהם רקדנו טנגו וואלסים, לצלילי שירים פולנים שתורגמו לעברית ע"י שני בניים. בשנה השנייה לקיום המחנה בזבויה, ועד ההורים רכש פסנתר ובנה בן ה-20 של גבי טיגנר שגם הדריך במחנה, ניגן עליו וליווה בנגינתו את שני הבנים המזמרים.

רקומה שאותה פרשנו על השולחן. התלמידים הדתיים יצאו ליטול ידיים והמורה ישב בכיתה וראה מי לא אוכל. הוא דיווח על כך לוועד ההורים שדאג להביא לתלמידים אלה את האוכל עוד לפני ההפסקה. אינני יודעת כיצד הסנדוויציים הגיעו אל התלמידים, אולם ראיתי את הילדים האלה מוציאים בהפסקה את הסנדוויציים ואוכלים אותם בגאווה יחד עם כולם. בהפסקת הצהריים, ילדים אלה ירדו לחדר הגדול שליד הקיוסק, ושם נשות הוועד, וביניהן אמי, הגישו להם אוכל חם וכשר, כי בדרך כלל, הילדים האלה באו מבתי מסורתיים ולא התאים לאווירת בית הספר להגיש אוכל לא כשר.

בל"ג בעומר היו תהלוכות מבית הספר עד למגרש מכבי, ששכן על שפת הוויסלה. מגרש הספורט היה בבעלות יהודית, והיה עצום במימדיו ועם טריבונוט. בחורף היה קרח על המגרש ותחרויות ספורט על קרח. בל"ג בעומר נבנתה במה על המגרש ואנחנו הצגנו וערכנו מופעים. הקהל ישב על הטריבונוט, היה מיהודי קהילת קרקוב ובעיקר הורים של התלמידים. השתתפתי גם בהצגות וגם בספורט. ההופעה האחרונה שלנו הייתה במאי 1939, חודשים ספורים לפני סוף העולם. הופענו עם פנטומימה בנושא ציוני. היינו קבוצה בת 7-8 בנות ותזמורת בית הספר ניגנה מארש ברקע בעדינות רבה. הלהקה לבשה בגדי חקי של הצופים, וכל אחת מהבנות החזיקה כלי עבודה אחר: טוריה, מעדר, מקוש, מגרפה, את וכו'. ביצענו פנטומימה של שתילה והשקיית האדמה בריקוד עבודה. בתוך הפנטומימה, סחבנו סלים וגררנו עזים. על הבמה היה דגל ישראל ובסוף הפנטומימה, אחת מאתנו שהייתה רקדנית מעולה, הרימה את הדגל מהרצפה, הניפה אותו למעלה וצעדה קדימה ובעקבותיה כל בנות הקבוצה כאילו לפלשתינה. אחד הבנים החזיק שלט עצום שהיה כתוב עליו 'לפלשתינה'.

אחרי 65 שנים ואחרי כל מה שעברנו ומי שנותר מאתנו, אנחנו ממשיכים בפגישותינו להסתובב סביב בית הספר – הגימנסיה. מדברים ונוזכרים המון וזוכרים לטובה את בית הספר.

הכל היה תוצרת עצמית, משלנו. בכל יום רביעי אחה"צ היה זמן חופשי, בין השעות 15:00-19:00. בזמן הזה אפשר היה ללכת לטייל באופן חופשי, וכבר מיום שני, החל 'שוק' של התלבטויות והתרגשויות: "עם מי את הולכת? מי הזמין אותך? את מי הזמנת?" "למה אף אחד לא הזמין אותי? ולמה אותה הזמינו שניים?" אהבות, רכילויות, קנאות וסיפורים לא חסרו ומילאו את האוויר. זו הייתה תקופה קצרה מאוד של נעורים אמיתיים.

ועד ההורים פעל לאורך כל השנה, וכיהנו בו בעיקר אמהות שחילקו את העבודה ביניהן. אמי הייתה חברה פעילה בוועד ומילאה שני תפקידים: איסוף תרומות מבתי יהודים אמידים לפי רשימות שהוועד הכין, ובישול וחלוקת מנות מזון לתלמידים נזקקים. כיצד ידעו מי תלמיד נזקק? המורים המחנכים היו צריכים לגלות מי לא הביא ארוחת עשר לכיתה. אכלנו את ארוחת העשר בכיתה על מפת

דמי חבר לשנת 2010

מי שטרם שילם את דמי החבר לשנת 2010 מתבקש לשלוח המחאתו על סך 120 ש"ח לארגון יוצאי קרקוב בישראל ת.ד. 17209, תל אביב 69051

אבלים ומשתתפים בצערם של חברינו

דני וסיני

על פטירת אמם

לאה אלכסנדרוביץ ז"ל

אלמנת זאב (וילק) ז"ל

חשפתי קבר אחים שבו טמונים הורי

למעלה מ-6 שנים אני חוקר את מקומו של קבר האחים במחנה השמדה "בלז'ץ" שם קבורים הורי ובני משפחתי, כ-60 נפש, שנרצחו שם ביוני 1942, בטרנספורט מקרקוב. אני מנסה גם לאמוד את מספר הקורבנות במקום, הנע מ-500,000 ועד למעלה מ-2 מיליון קורבנות. במשך 50 שנה נשכח המקום, ורק באפריל 2004 נחנכה במקום אנדרטה לזכר הקורבנות. את המחקר התחלתי על בסיס

תוצאות של החפירות הארכיאולוגיות שנעשו במקום על ידי פרופ' אנדרי קולה מאוניברסיטת קולון בפולין, בשנים 1997-1999, ותצלומי אוויר מתקופות שונות. שתי רמפות היו רק בבלז'ץ, לא בסוביבור ולא בטרבלינקה, ואף לא באושוויץ. משמעות שתי רמפות היא: סבב של כ-40 קרונות, למעלה מ-4000 קרבנות כ-3 פעמים ביום, ומכאן שמספר הנרצחים ביום היה 15,000-12,000 איש, בקיבולת של 6 תאי הגזים - בכל תא נדחסו כ-700 קורבנות, כולל ילדים ותינוקות.

מרץ 1942 ועד מאי 1942 פעלו במקום 3 תאי גזים ורמפה אחת, ונחפרו 6 קברי אחים גדולים. בחודשים יוני-דצמבר 1942 פעלו 6 תאי גזים חדשים גדולים ושתי רמפות, ובמקום נוספו, בתוך 6 חודשים, עוד 27 קברי אחים גדולים, סה"כ 33 קברי אחים במתחם. הקברים הראשונים ששקעו, מולאו לסירוגין בשנית, כך שהתכולה נוצלה מספר פעמים לאורך השנה. בחודשים ינואר-מאי 1943 הוצאו הגוויות מקברו, נשרפו על מוקדים, ואפרם הוחזר לקברים.

בנוסף לקברי אחים הייתה מחוץ למחנה, במרחק של כ-200 מטר אל תוך היער הסמוך, "מרפאה" (לזרט), שם נרצחו באמצעות כדור בראש, כל מי שהפריעו לקו הייצור הרצחני של המוות בתאי הגזים - חולים, חלשים וזקנים. מעדותה של דודתי למדתי כי אבי היה סוכרתי, והגיע לבלז'ץ במצב עלפון. כפי הנראה נרצח יחד עם אמי, שתמכה בו, ב"לזרט".

העד היהודי היחיד במחנה בלז'ץ אשר

נותר בחיים היה רודולף רדר שהגיע למחנה בגיל 61. בבלז'ץ הוא הועסק, בחודשים אוגוסט-נובמבר 1942, כפועל כפייה בפינוי הגוויות מתאי הגזים. הוא הצליח לברוח לאחר שנשלח להביא למחנה ציוד - פחים לציפוי הקירות בתאי הגזים. ע"פ עדותו מספר הנצחים היה למעלה מ-2 מיליון. במו עיניו ראה הוא רצח של למעלה מ-12,000 נפש כל יום, והיו ימים רבים שמספר הנרצחים הגיע

ל-15,000 ליום. בשנת 1949 עלה רדר לישראל, אך כאן לא תוחקר ולא העיד כלל, וב-1953 היגר לקנדה.

בשיחה טלפונית שקיימתי לאחרונה עם הפרופ' קולה, הארכיאולוג שחפר במקום, אישר לי האחרון שמבדיקתו עולה כי בקבר שחשפתי באיזור ה"לזרט" יש שלדים שלמים, דהיינו, הם לא הוצאו ונשרפו כמו בשאר 33 הקברים. פרופ' קולה סיפר שהעביר בשעתו את המידע לאחד הרבנים, אך אינו זוכר את שמו.

ממדי הקבר הם: $6X60X30 = 10.800$ קוב. אם נוריד מטר מהשכבה העליונה נקבל עצמות נכפח של 9,000 קוב. ע"פ התוצאות של המחקר בקבר האחים בקטין שם נרצחו 22.000 חיילים פולנים ע"י הרוסים, נמצא שמספר הקורבנות לקוב הוא 7. ממכפלת מהנפח במספר הקורבנות לקוב נקבל 63,000 קורבנות, הקבורים בקבר האחים הגדול שחשפתי, שגם הורי טמונים בו. כמוכן שיש בידי את כל המסמכים שאספתי במשך שנות

המחקר, כולל תצלומי אוויר שקיבלתי מחיל האוויר.

בנוסף לחשיפת קבר האחים הגדול, שלא היה ידוע עד כה, אני חוקר את מספר הנרצחים בבלז'ץ. לפי הנתונים של "יד ושם" נרצחו במקום כחצי מיליון נפש; הפולני אשטשי אוקראינסקי העיד ב-1946 על 1,800,000 קורבנות; עובד התחנה פולני בשם לודוויג אובלק העיד בשנת 1946 על 1,500,000 קורבנות; עובד התחנה, פולני בשם אלוג'יי ברזובסקי, העיד בשנת 1946 על למעלה מ-1,000,000 קורבנות; רובין אונילף בריטיף מצא בחקירתו כי מספר הקורבנות עלה על 800,000 איש, וחיים יצחק הירשמן, ניצול בלז'ץ שהספיק לתת רק חלק מעדותו לפני שנרצח, העיד אף הוא כי מספר הקורבנות עלה על 800,000 איש. העד, ניצול בלז'ץ, מספר באפריל 1946 עדות מפורטת ובה העיד על למעלה מ-2,000,000 קורבנות, ואילו הוועדה הפולנית, אשר חקרה בשנת 1946 את העדים, מצאה שבמשך 9 חודשים של שנת 1942 הגיעו לבלז'ץ 496 טרנספורטים, ובכל אחד מהם היו מ-1,000 ועד 5,000 קורבנות,

דהיינו 3,000 בממוצע לטרנספורט וסה"כ 1,488,000 נפש.

על האנדרטה בבלז'ץ מצוין מספר שגוי "פה נהרגו כ-500,000". מסתבר שבבלז'ץ נרצחו יותר יהודים מאשר באושוויץ, ואין לי כל ספק שבבלז'ץ טמונים המיליון השביעי של העם היהודי - וזה הסוד הגדול ביותר של המאה העשרים. יבוא היום ותמצא הטכנולוגיה להוכחת הנתון הזה. החובה המינימלית שלנו עבור כבודם של הקורבנות, הוא לשנות לפחות את הכיתוב על הלוח בכניסה למחנה שיצוין בו: שפה נרצחו יותר ממיליון קורבנות.

כל שאני מבקש הוא סיוע בבדיקה וסימון קבר האחים הגדול שחשפתי ביער, והקמת מצבה מכובדת לאותם 63,000 קורבנות נוספים באותו מקום, ולשנות את הכיתוב בכניסה למחנה, באופן שיבטא במדויק יותר את מספר הניספים במקום "פה נרצחו למעלה ממיליון קורבנות".

יצחק וינברג, קרית טבעון

הלך לעולמו לולק קוצ'ר ז"ל, אחרון המוהיקנים

חיינו של אבא היו מלאים וגדושים וניצחנו הגדול ביותר על הנאצים היה בהקמת השושלת הכה מפוארת שלו. הוא זכה להקים בית בישראל שאותה כה אהב. מסירותו למשפחה הייתה שם דבר, המשפחה הייתה עבורו ערך עליון וחשוב ביותר. הייתה לאבא דרך מיוחדת להסביר את דעותיו, שלא לומר להתווכח על מה שהוא האמין. אוי למי שסבר אחרת. אני מאמינה שהוא ידע בשעותיו האחרונות מה קורה איתו, גם אם לא שיתף אותנו. אבא הלך מאיתנו כמו שרצה, קצר ומהר, הוא זה שקובע מתי לעזוב! אם אבא שלי לא היה קיים, מישהו היה צריך להמציא אותו – תמיד היה אורגניל, יחיד ומיוחד וכך יישאר בזיכרונו. נוח על משכבך בשלום ושמור עלינו מלמעלה. אתה כבר חסר לי אבא.

ממני המיידעלה חני, קיבוץ נגבה

אחרון המוהיקנים לולק (אליעזר) קוצ'ר ז"ל, הלך לעולמו. הוא זכה להיפרד מן העולם כאשר כל ילדיו ונכדיו נמצאים סביבו. כמו שחקן במה המכיר את קהלו ומחכה שיריעו לכבודו. מחיאות הכפיים אף כי לא נראו, נשמעו מהדהדות לכל אורך הדרך. אבא ממותו כמו בחייו, היה מרכז הבמה. תמיד יישאר בזיכרונו כ"דון" קוצ'ר.

ברגעיו הקשים ביותר ניסה לשמור על פסון ולחייך. תמיד מילה טובה לכל רופא/ה או אחות כאילו מתנצל על שהטריד אותם. כאשר כבר ידענו כי הזמן תם, התקבצנו סביבו ובקשנו ממנו שיחכה למרק (הבן שלו) שיגיע, אל תעזוב לפני... ואכן כשעה לאחר שמרק הגיע ופגש אותו – אבא החליט להיפרד לנצח. הוא לקח שתי נשימות אחרונות ונדם. הייתה לי הזכות להחזיק בידו ברגעיו האחרונים, כשיחד איתי מלוות אותו שתי נכדותיו: מיכל וענת.